

УДК 338.43: 631.1

Голович Н. М.

Херсонський державний аграрний університет

МІСЦЕ І РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено місце і роль держави у забезпеченні економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Окреслено теоретичні основи державного регулювання аграрного сектору. Сформовано напрями державної підтримки економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: економічна безпека сільськогосподарських підприємств, державне регулювання, методи державного регулювання, сільськогосподарські підприємства, економічна безпека, напрями державної підтримки.

Постановка проблеми. Значення аграрного сектора, а відповідно і сільськогосподарських підприємств, у функціонування національної економіки України є фундаментальним, що пов'язано з багатьма взаємозалежними причинами, серед яких: сільськогосподарські підприємства забезпечують продовольчу безпеку країни; в аграрному секторі створюється сировина й продукція для інших секторів економіки; історичний взаємозв'язок розвитку людського потенціалу та результатів сільськогосподарського виробництва та інші. Тому держава повинна впливати на економічну безпеку сільськогосподарських підприємств, що забезпечить стабільний розвиток національної економіки. Таким чином питання визначення місця і ролі держави у формуванні економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств присвячено наукові праці вчених Марущак С.М., Бендикова М.А., Ілларіонова А., Ковальова Д., Сухорукової Т., Штовби С.Д., Олейнікова Е.А., Реверчук Н.Й., Довбня С.Б., Гічової Н.Ю., Ткаченко А.М., Резніков О.П., Іванової Н.С. та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але динамічні зміни, що відбуваються в зовнішньому середовищі сільськогосподарських підприємств, вимагають поглиблених наукових досліджень місця і ролі держави в забезпеченні їх економічної безпеки.

Мета статті. Головною метою є визначення місця і ролі держави у забезпеченні економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стрімкий розвиток вітчизняної економіки викликав необхідність дослідження питання економічної безпеки суб'єктів господарювання, не оминувши й найбільш ризиковий аграрний сектор України. Проведені за роки незалежності реформи поставили більшість сільськогосподарських підприємств в умови самовиживання або і взагалі призвели до їх ліквідації. Але, незважаючи на двозначний характер еволюційних перетворень сільського господарства, за останній час підприємства даної галузі виходять на новий рівень розвитку, вступають в активні договірні взаємини з іншими країнами, впроваджують інвестиційно-інноваційну діяльність та є повноправними учасниками ринкових відносин. За даних умов держава відіграє визначальну роль, підтримуючи вітчизняний аграрний сектор й впливаючи на економічну безпеку сільськогосподарських підприємств, які потерпають від гострої економічної й політичної кризи; приватизаційних процесів і реструктуризації суб'єктів господарювання без відповідної підготовки селян

до вибору нових форм господарювання; стихійних ринкових відносин та катастрофічного зростання диспаритету цін; професійної невідповідності вітчизняних розробників аграрної політики до формування механізмів державної підтримки сільського господарства в умовах ринкової економіки [2, с. 229]. Гвоздь О.В. зазначає, що головними факторами, які призвели до погіршення соціально-економічного розвитку села, є спад виробництва сільськогосподарської продукції, зниження його ефективності, відсутність системності та недостатність державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, поглиблення диспаритету цін на продукцію сільського господарства та вхідні ресурси, низький рівень доходів сільського населення і, відповідно, низька купівельна спроможність населення країни [3, с.248].

Встановлено, що держава виступає регулятором та координатором будь якої економічної системи, використовуючи методи прямого та опосередкованого впливу. Аналіз генезису наукової думки в площині шкіл економічної теорії засвідчує, що від початку зародження європейських народностей зростала і зміцнювалась роль держави у функціонування національної економіки, а відповідно і економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Зазначимо, що держава у даному процесі еволюціонувала синхронно розвитку економічних систем, а тому і її роль розглядалася в соціально-економічному житті суспільства по різному. Якщо економічна доктрина меркантилізму базувалася на визнанні необхідності державного регулювання для розвитку в країні міжнародної торгівлі та промисловості через відповідну митно-тарифну політику, забезпечуючи позитивний торговельний баланс, то представники класичної школи політичної економії були прихильниками мінімального державного втручання в економіку, визначаючи пріоритетними економіку лібералізму, вільного підприємництва та торгівлі. Еволюціонування ринкових відносин призвело до мінімізації державного управління на користь ринкових й конкурентних методів, що стало причиною поглиблення значення економічної безпеки не лише у масштабі національної економіки, а й сільськогосподарських підприємств.

Логічним продовженням розвитку теорії державного регулювання став «неокласичний синтез» А.Маршалла, за якого основним регулятором макроекономічних пропорцій є ринковий механізм, а державне регулювання має його доповнювати. Водночас з ними має формуватися інститут соціального партнерства. Пізніше П.Самуельсон дійшов висновку про необхідність розв'язання завдань щодо ефективності функціонування ринкового механізму і забезпечення державою гаран-

тій соціальної справедливості як єдиної взаємозалежної і взаємопов'язаної системи. Різнилися між собою і погляди українських вчених на взаємодію ринку і держави. Зокрема, І. Вернадський вважав державну присутність в економіці зайвою в умовах, коли ринки вже звільнилися від феодальної залежності та меркантилістських уявлень, оскільки вони обмежують вільну конкуренцію, суперечать законам товарного виробництва. Разом з тим М. Туган-Барановський, К. Воблий та інші обстоювали позиції розширення функцій державного регулювання економіки та поміркованого втручання в дію ринкового механізму [1].

Звідси слідує, що держава має великий вплив на забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Тому погоджуємося з думкою вітчизняних науковців, що аграрний сектор економіки України сформувався під чітким керівництвом держави, що викликана неможливістю сільського господарства забезпечити життєздатність, стабільність й ефективність галузі. Але особливістю національного господарства є неспроможність впровадження дієвого ринкового механізму. За умови відсутності державного контролю й регулювання, ринковий механізм в Україні може спричинити хаотичний, опортуністичний, корумпований, неефективний та мало прогнозований розвиток, що призводить до глибинних соціо-економічних й політичних криз. Тому без механізму державного регулювання економічна безпека сільськогосподарських підприємств знижується до критичного рівня. Варто наголосити, що спад ефективності вітчизняного агропромислового комплексу, частиною якого є і сільськогосподарські підприємства, призводить до зниження до зниження продовольчої безпеки країни, що у свою чергу впливає на життєздатність вітчизняної економіки.

Але у світовій практиці моделі регулювання економіки значно відрізняються один від одного. Так шведська модель передбачає мінімальний вплив держави у сферу виробництва але із соціалістичним характером перерозподілу доходів. Найбільш ліберальною є американська модель, у якій держава здійснює вплив за допомогою фінансових регуляторів. Велика роль держави в управлінні економікою, у тому числі у виробництві й перерозподілі ВВП, відведена у французькій моделі регулювання економіки. Тоді як в Японії при незначному централізованому перерозподілі та фінансуванні держава жорстко й чітко управляє економікою. Зауважимо, що для перехідної економіки роль держави є значно вищою ніж у країнах з високим рівнем розвитку. Це стосується і рівня розвитку окремих галузей народного господарства й в першу чергу аграрного сектору. Виявлено, що ринковий механізм через його конкурентний та відкритий характер не може ефективно регулювати діяльність сільськогосподарських підприємств, а іноді й взагалі руйнує їх, що віддзеркалюється на їх економічній безпеці. На сьогодні сільськогосподарська продукція європейського виробництва має значно привабливішу якість порівняно із товарами вітчизняного виробництва і часто за цінами більш прийнятними для споживача. За таких умов, при відсутності державного контролю й координування, АПК України приречений на вимирання, що має прямий кореляційний зв'язок із падінням ВВП. Тому держава, використовуючи економічні та адміністративні важелі регулювання ринку підтримує життєздатність сільськогосподарських підприємств, а відповідно й рівень їх економічної безпеки.

Виходячи з вище наведеного погоджуємося з думкою Булат М.А., який зауважує, що найважливіша функція сучасної української держави – створення стійкої системи продовольчої безпеки на основі формування фонду сільськогосподарської продукції, сировини й продуктів, їх достатніх резервів для державних потреб, стабілізаційних продовольчих фондів і збалансування попиту та пропозиції [4, с. 47]. Адаже головною проблемою вітчизняного аграрного сектора, на думку багатьох науковців, є недооцінка значення сільськогосподарських підприємств в економіці держави.

Тому, завдяки втручання державного механізму регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств, вирішується низка недоліків ринкового механізму регулювання, а саме неповна зайнятість населення через сезонний характер виробництва, монополізація деяких дотичних сфер, нестабільність рівня цін, недостатність власних фінансових ресурсів, висока ризикованість, низька інвестиційна привабливість й наукоємність галузі та інші.

Встановлено, що держава впливає на економічну безпеку сільськогосподарських підприємств за такими ключовими напрямками як: нормативно-правова діяльність, фінансова підтримка, страховий захист, запровадження урядових програм підтримки, захисту й стимулювання сільськогосподарських підприємств (рис. 1). Зауважимо, що переважна більшість методів регулювання аграрного ринку, а відповідно й економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, яка запроваджується державними органами влади, має перш за все фінансовий та нормативно-правовий характер.

Для кожної країни важливим питанням є забезпечення продовольчої безпеки, яке залежить від ефективної роботи як аграрного ринку в цілому так і сільськогосподарських підприємств зокрема.

Серед основних напрямів державного регулювання агросфери, як підтверджує досвід багатьох розвинених країн, передусім державний протекціонізм під час здійснення крупних комплексних економічних програм, пряма державна бюджетна підтримка, застосування цінових, дотаційних та фінансово-кредитних важелів у рамках цільових програм [3].

Рис. 1. Напрями державної підтримки економічної безпеки сільськогосподарських підприємств

Найбільший вплив на економічну безпеку сільськогосподарських підприємств здійснює держава шляхом надання фінансової підтримки господарюючим суб'єктам у вигляді субсидій, дотацій, пільгових кредитів, компенсацій відсоткових ставок за кредитами. Незадовільний фінансовий стан підприємства є причиною його неплатоспроможності та загального погіршення фінансової стійкості, які призводять до незапланованих втрат і не досягнення необхідного фінансового результату чи навіть банкрутства. Важливою допомогою у оздоровленні підприємств може бути держава як фінансовий донор [5].

Висновки і пропозиції. Отже, місце і роль держави у забезпеченні економічної безпеки сільськогосподарських підприємств пов'язана із неефективністю ринкового механізму саморегулювання даної галузі. Сезонність виробництва і низька інвестиційна привабливість аграрного сектору, висока ризикованість й недостатність фінансових ресурсів, а також складна цінова політика є тими ключовими факторами, які потребують державного втручання та координування у забезпе-

ченні економічної безпеки підприємств аграрного сектору, що здійснюється за такими напрямками як: нормативно-правова діяльність, фінансова підтримка, страховий захист, запровадження урядових програм підтримки, захисту й стимулювання сільськогосподарських підприємств. Тому важливою умовою забезпечення стабільно високого рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є розробка та впровадження ефективного механізму державного регулювання.

Список літератури:

1. Могильний О.М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2006. – 490 с.
2. Сокольська Т.В. Державна підтримка як невід'ємний механізм економічного зростання аграрного сектору України / Т.В. Сокольська // Інноваційна економіка – 2011. – №2 (1) – с. 228-232
3. Гвоздь О.В. Вплив державної підтримки на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств – теоретичний аспект / О.В. Гвоздь // Інноваційна економіка – 2011. – №2 (1) – с. 247-251
4. Булат М.А. Напрями державної бюджетної підтримки сільського господарства / М.А. Булат // Економіка АПК. – 2010. – №3. – С. 46-50
5. Пономаренко В.С. Механізм санаційного управління підприємством. засади формування та моделі реалізації : монографія / Пономаренко В. С., Раєвнева О. В., Степуріна С. О. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 212 с.

Голович Н. М.

Херсонский государственный аграрный университет

**МЕСТО И РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ОБЕСПЕЧЕНИИ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Резюме

Определено место и роль государства в обеспечении экономической безопасности сельскохозяйственных предприятий. Определены теоретические основы государственного регулирования аграрного сектора. Сформированы направления государственной поддержки экономической безопасности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность сельскохозяйственных предприятий, государственное регулирование, методы государственного регулирования, сельскохозяйственные предприятия, экономическая безопасность, направления государственной поддержки.

Golovich N. M.

Kherson State Agrarian University

**PLACE AND ROLE OF THE STATE IN PROMOTING
ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**

Summary

The place and role of government in ensuring economic security of farms. Outlines the theoretical basis of state regulation of agriculture. Formed directions of state support the safety of agricultural enterprises.

Key words: economic security of agricultural enterprises, government regulation, methods of state regulation of agricultural enterprises, economic security, directions of state support.